

**WZMOCNIENIE OCHRONY LASÓW
WAŻNYCH SPOŁECZNIE
WOKÓŁ MIAST**

**W OPARCIU O WYBRANE REKOMENDACJE I WYTYCZNE
OGÓLNOPOLSKIEJ NARADY O LASACH**

Ministerstwo Klimatu i Środowiska

Warszawa, 2024

ZNACZENIE LASU DLA KULTURY DUCHA

„Od wieków las wywiera na ducha ludzkiego wpływ tajemniczy, jakiego nie spotykamy w innych wypadkach obcowania człowieka z przyrodą. Las nie przeciwstawia się człowiekowi żywiołowo, nie unicestwia jego jaźni, nie zagraża jego istnieniu, nie niszczy, nie zdradza – las tylko zazdrośnie strzeże swych tajemnic przed niepowołanymi – ale wszystkich, którzy mu zaufają, ukrywa, żywi, ochładza, podnosi na duchu i poucza, jak mądry mistrz i wierny druh”

ŹRÓDŁO: JEDNODNIÓWKA LAS – LEŚNIK POLSKI SPOŁECZEŃSTWU, WARSZAWA 1932 R.¹

¹ Publikacja wydana nakładem Spółki Wydawniczej „Prasa Drzewna”. „Zawierając w swej treści popularnie ujęty ‘katechizm leśny’ jednodniówka ta idzie w gościnne progi wszystkich sfer społeczeństwa polskiego, by im powiedzieć, czym jest las i czym jest praca leśnika. (...) docierając wszędzie stanie się trwałym ogniwem, które połączy wreszcie miasto i las, pogłębiając współpracę leśnika ze społeczeństwem dla dobra krajowego leśnictwa.” (cytat za Słowo Wstępne).

Spis treści

Wstęp	4
I. Kryteria wyboru i potrzeby tymczasowego zabezpieczenia obszarów o szczególnych funkcjach społecznych.....	6
II. Zasady gospodarowania w lasach o szczególnych walorach społecznych	8
1. Wstęp	8
2. Zasady gospodarowania na obszarach o szczególnych walorach społecznych	12
3.1. Planowanie zasad gospodarowania w odniesieniu do kryteriów wyznaczania lasów społecznych.....	12
3.2. Ramowe kierunki wzmacniania funkcji społecznych	14
4. Ewentualne konflikty między funkcją społeczną a wartościami przyrodniczymi, w przypadku nakładania się w tym samym lesie	22
III. Zasady partycypacji społecznych dla lasów aglomeracyjnych.....	24

Wstęp

Wyznaczanie lasów o wiodącej funkcji społecznej wokół 14 miast to pilotażowy proces zainicjowany przez Ministerstwo Klimatu i Środowiska. Zasady organizacji tego procesu oparto na wybranych rekomendacjach Ogólnopolskiej Narady o Lasach (ostateczna wersja wytycznych i rekomendacji ONoL dotyczyć będzie całego procesu wzmacniania lasów cennych przyrodniczo i ważnych społecznie i może odbiegać od niniejszego dokumentu), która stanowi powrót do procesu kompleksowej transformacji gospodarki leśnej, zapoczątkowanej w latach 2012-2015 opracowaniem założeń do Narodowego Programu Leśnego. Proces stanowi odpowiedź na potrzebę dialogu ze społeczeństwem na temat sposobu prowadzenia gospodarki leśnej. Odwołuje się również do najlepszych osiągnięć wielu pokoleń polskich leśników, przyrodników, naukowców i innych podmiotów działających na rzecz zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony ekosystemów leśnych.

W ekologii las jest biocenozą, którą Jan Jerzy Karpiński definiuje jako *dynamiczny twór przyrody, w którym są zespolone w niepodzielną całość układem zależności, powiązań i wzajemnych wpływów: określona roślinność z przeważającym udziałem form drzewiastych, związanych z nim zwierzętami oraz wykorzystywane przez rośliny i zwierzęta podłoże geologiczne, gleba, woda i klimat*.

Tymczasem w wymiarze formalnym regulacje krajowe (Ustawa o lasach - UoL) i międzynarodowe (Food and Agriculture Organization of the United Nations - FAO) dla potrzeb ewidencji, monitorowania i raportowania, ograniczają pojęcie lasu do gruntu, gdzie występują drzewa lub roślinność leśna o zwarciu ponad 10% (FAO), z dopuszczeniem jej przejściowego pozbawienia, uzupełniając o kryterium minimalnej powierzchni (0,1 ha – UoL, 0,5 ha - FAO) i wysokości (5 m - FAO).

Las od zawsze był źródłem różnorodnych dóbr zarówno materialnych, jak i społecznych, zaspokajających różne potrzeby człowieka. Wraz z rozwojem cywilizacji lasy zaczęły odgrywać coraz większą rolę ekonomiczną, a dobra z nich pobierane, oprócz wartości użytkowej, zyskały również wartość wymienną. W rezultacie istotnie zmniejszały się obszary i zasoby leśne, a jednocześnie rósł popyt na użytki leśne. Był to przyczynek do powstania gospodarki leśnej, która stała się jedną z kluczowych gałęzi gospodarki narodowej, obejmując szeroki zakres działań, takich jak użytkowanie, hodowla i ochrona lasów, mających na celu utrzymanie trwałości drzewostanów i powiększanie zasobów leśnych.

Należy przy tym mieć na uwadze, że drewno jest i będzie jednym z niewielu odnawialnych materiałów podlegających recyklingowi i biodegradacji. W obliczu deficytu drewna w Europie należy gospodarować nim w sposób rozsądny.

Gospodarka leśna w większym zakresie powinna uwzględniać także pełnienie przez las funkcji pozaprodukcyjnych. W miarę rozwoju świadomości społeczeństwa coraz większą rolę zaczęły odgrywać zarówno społeczne, jak i przyrodnicze funkcje lasów. Społeczeństwo zaczęło dostrzegać, jak istotne są lasy nie tylko jako źródło surowców, ale także jako ekosystemy zapewniające

bioróżnorodność, regulujące klimat, jako miejsca rekreacji, spokoju oraz odpoczynku. Wartość usług ekosystemowych wzrasta. Zachowanie lasów ma kapitalnie znaczenie dla jakości życia i zdrowia ludzi.

Wytyczne i rekomendacje (WiR) wynikające z szerokiej dyskusji w ramach Ogólnopolskiej Narady o Lasach (ONoL) powstają w momencie gwałtownego przyspieszenia kryzysu związanego ze zmianą klimatu, skutkującego wzrostem częstości zjawisk o charakterze klęskowym (susze, huragany, powodzie), utratą różnorodności biologicznej, jak i pogarszającego się stanu leśnych siedlisk przyrodniczych. Dlatego najbliższe lata mają kluczowe znaczenie dla zachowania lasów, a WiR powstające wskutek debaty publicznej prezentują konkretny plan na wdrożenie założeń politycznych, jak i strategii w zakresie ochrony lasów poprzez środki regulacyjne.

Celem planowanych działań jest zapewnienie trwałej ochrony najcenniejszych ekosystemów leśnych, jak i postulowane „uspołecznienie” zarządzania lasami, co jest m.in. koniecznością wdrożenia wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) o zaskarżaniu planów urządzania lasów (PUL), jak też odpowiedzenia na zainteresowanie społeczeństwa. Uczestnicy ONoL mają również świadomość, że wzmocnienie funkcji pozaprodukcyjnych wymusza też określenie głównego celu debaty publicznej, jakim powinno być powstanie narzędzi operacyjnych dla polityki leśnej, tj. Narodowego Programu Leśnego (NPL) jak i nowelizacji UoL.

Cel ten zostanie zrealizowany poprzez kompleksową transformację obecnego modelu gospodarki leśnej na obszarach cennych przyrodniczo i ważnych społecznie. Gospodarka leśna na tych terenach zostanie ukierunkowana na pełnienie funkcji ochronnych i społecznych. Planowane działania są odpowiedzią na zagrożenia i potrzeby wynikające z postępującej utraty różnorodności biologicznej oraz zmian klimatycznych, jak również wpisują się w krajowe i międzynarodowe zobowiązania dotyczące ochrony różnorodności biologicznej i adaptacji do zmiany klimatu. Planowane działania wychodzą naprzeciw oczekiwaniom dużej części polskiego społeczeństwa. Wpisują się również w działania wielu pokoleń polskich leśników, naukowców i społeczników na rzecz ochrony ekosystemów leśnych oraz prowadzenia zrównoważonej i odpowiedzialnej społecznie gospodarki leśnej.

Wzmacnianie niektórych istotnych funkcji lasu znalazło się poza zakresem niniejszego opracowania (np. funkcje obronne czy przeciwdziałanie suszy). Wymagają oddzielnych analiz i programów strategicznych.

O ile w początkowej fazie największy efekt osiągnie wprowadzanie zmian w PGL Lasy Państwowe, to docelowo powinny uwzględniać lasy wszystkich form własności w Polsce.

I. Kryteria wyboru i potrzeby tymczasowego zabezpieczenia obszarów o szczególnych funkcjach społecznych

W procesie planowania i zarządzania zasobami przyrody niezwykle istotne jest uwzględnienie obszarów charakteryzujących się szczególnymi funkcjami społecznymi. Wyznaczenie takich terenów wymaga zastosowania jasno określonych kryteriów, które pozwalają na ich identyfikację i ochronę. Kryteria te mogą obejmować różnorodne aspekty, takie jak znaczenie historyczne, kulturalne, rekreacyjne, regulacyjne, uzdrowiskowe, turystyczne czy edukacyjne danego obszaru. Uwzględnienie tych walorów nie tylko przyczynia się do zachowania dziedzictwa kulturowego i poprawy jakości życia mieszkańców, ale również wspiera zrównoważony rozwój społeczny i ekonomiczny regionu.

Odpowiednie zmiany (modyfikacje, ograniczenia lub wyłączenia) w obszarach lasów wokół miast o szczególnych funkcjach społecznych powinny być wprowadzone do bieżącego prowadzenia gospodarki leśnej, z uwzględnieniem obowiązującego w Lasach Państwowych rocznego trybu planowania. Będą one przedmiotem dyskusji zespołów ds. lasów o wiodącej funkcji społecznej. Skuteczne wzmocnienie funkcji społecznych lasów wymaga pilnego, tymczasowego zabezpieczenia, nie czekając na rewizję PUL. Docelowo te zmiany muszą zostać odzwierciedlone w PUL.

S1. Lasy kluczowe dla tożsamości kulturowej lokalnych społeczności

np. przyrodniczo, kulturowo, edukacyjnie, historycznie, religijnie

Podstawą zastosowania kryterium jest głos zainteresowanej społeczności (wyrażany w różnych formach), odwołujących się do wymienionych aspektów tożsamości kulturowej. Wymóg nie powinien być interpretowany wg granic administracyjnych, tj. należy mieć świadomość, że las ważny dla społeczności może być położony w innej gminie.

S2. Lasy intensywnie użytkowane rekreacyjnie lub turystycznie

Kryterium należy interpretować z uwzględnieniem różnych form rekreacji i turystyki. Intensywność użytkowania rekreacyjnego lub turystycznego może mieć wymiar ilościowy (liczba ludzi) lub jakościowy (unikatowe możliwości aktywności).

S3. Tereny leśne w sąsiedztwie ośrodków wypoczynkowych, hoteli, sanatoriów (spa), campingów

“Sąsiedztwo” należy interpretować jako przeciętny zasięg spacerów gości tych obiektów.

S4. Lasy położone w sąsiedztwie zwartej zabudowy, w szczególności wokół dużych ośrodków miejskich

Kompleksy leśne (i inne powiązane ekosystemy półnaturalne i naturalne) wokół miasta, niezależnie od granic administracyjnych dzielących las (np. zielone pierścienie miast², w skład których wchodzi wszystkie obszary, na których sąsiadujące miasto determinuje procesy społeczne i urbanizacyjne, jako że jedną z funkcji pierścienia jest ich kontrolowanie).

S5. Lasy uzdrowiskowe lub użytkowane w celach zdrowotnych

strefy uzdrowiskowe A, B (zgodnie z ustawą o lecznictwie uzdrowiskowym) i C (wg uchwał gmin) oraz lasy użytkowane w celach zdrowotnych lub kuracyjnych.

S6. Obszary cenne z punktu widzenia usług ekosystemów dla lokalnej społeczności

zgłoszone przez lokalne społeczności, np. ze względu na ochronę przed hałasem i/lub zanieczyszczeniami, filtrowanie powietrza, estetykę krajobrazu³, charakter dominanty przestrzennej, mikroklimat, zapobieganie skutkom ekstremalnych zjawisk pogodowych (np. osuwiska, powodzie), wykorzystywanie w procesie edukacyjnym.

S7. Obszary istotne dla zaopatrzenia w wodę lokalnej społeczności

Strefy ochrony bezpośredniej i pośredniej ujęć wody w rozumieniu ustawy – Prawo wodne, a jeśli nie są wyznaczone – obszary alimentacji faktycznie istniejących ujęć wody, rozumiane analogicznie do zasad wyznaczania stref ochrony. Nie dotyczy poboru wód niezgodnie z prawem.

² Ang. „green belts”, narzędzie planistyczne stosowane od ok. 100 lat, to pas terenów otaczających miasto składający się głównie z lasów, użytków zielonych oraz dolin rzecznych, mający na celu kontrolowanie rozrostu miasta oraz ochronę terenów podmiejskich.

³ Stanowi przedmiot badań estetyki i zajmuje się problematyzacją krajobrazu. Postrzega go zarówno jako ideę estetyczną, jak i zjawisko. Zajmuje się badaniem kategorii definiujących krajobraz, jakości i wartości estetycznych oraz doświadczeń jakie towarzyszą kontaktowi z krajobrazem. Istotną kwestią w badaniu estetyki krajobrazu jest obiektywizacja cech krajobrazu przy użyciu szeregu dedykowanych metod.

II. Zasady gospodarowania w lasach o szczególnych walorach społecznych

1. Wstęp

Zasady gospodarowania w lasach o szczególnych walorach społecznych są kluczowe dla ich zachowania i zrównoważonego użytkowania. Skuteczne zarządzanie tymi terenami wymaga wdrożenia odpowiednich metod, które uwzględniają zarówno potrzeby związane z ochroną środowiska, jak i potrzeby lokalnych społeczności. Przyjmuje się, że właściwy sposób zagospodarowania takich lasów będzie wymagał modyfikacji, ograniczeń lub wyłączeń gospodarki leśnej. Pojęcia: *modyfikacje*, *ograniczenia* i *wylączenia* należy rozumieć zgodnie z ich definicjami i wytycznymi, podanymi w rozdz. II.2.

Gospodarowanie w lasach o szczególnych walorach społecznych należy planować i realizować z uwzględnieniem zasad określonych w rozdz. II.3, biorąc pod uwagę indywidualne cechy i specyfikę danego kompleksu leśnego.

Szczególnie w lasach społecznych elementem planowania gospodarki leśnej musi być zaangażowanie społeczności lokalnej, co realizowane jest poprzez możliwość złożenia wniosku o wzmocnioną ochronę określonych obszarów, z możliwością wskazania pożądanych zasad zagospodarowania. Wnioski takie mogą dotyczyć także modyfikacji, ograniczeń i wyłączeń możliwych do wdrożenia w ramach realizacji obowiązującego planu urządzenia lasu, o ile nie naruszają obligatoryjnych elementów planu (maksymalny etat miąższościowy użytków rębnych, powierzchniowy rozmiar użytków przedrębnych), to mogą być ewentualnie wdrożone w ramach bieżącego prowadzenia gospodarki leśnej; w przeciwnym razie mogą być przesłanką do aneksowania planu urządzenia lasu.

Włączenie społeczności lokalnych nie tylko zwiększy akceptację dla podejmowanych działań, ale również pozwoli na uwzględnienie lokalnej wiedzy i doświadczeń, co może znacząco wpłynąć na efektywność zarządzania. Konsekwentne stosowanie zasad partycypacji społecznych określonych w rozdz. III umożliwi efektywne zarządzanie lasami aglomeracyjnymi, ale także zapewni, że działania podejmowane na rzecz ochrony tych obszarów będą zgodne z oczekiwaniami i potrzebami społeczności. Transparentność, regularny monitoring oraz aktywny udział społeczny powinny stanowić fundamenty zrównoważonego gospodarowania lasami o szczególnych walorach społecznych.

2. Definicje modyfikacji, ograniczeń i wyłączeń gospodarki leśnej

I. WYLĄCZENIE Z UŻYTKOWANIA (Z POZYSKANIA DREWNA)	II. OGRANICZENIA UŻYTKOWANIA (POZYSKANIA DREWNA)	III. MODYFIKACJE GOSPODARKI LEŚNEJ
<p>Kryterium definiujące:</p> <p>gospodarka leśna zakłada brak pozyskania drewna, pozostawianie drzew aż do naturalnej śmierci i ich rozkładu</p>	<p>Kryterium definiujące:</p> <p>gospodarka leśna zakłada, że większość (min. 50%) dojrzałego drzewostanu nie jest pozyskiwana; pozostaje aż do naturalnej śmierci drzew i ich rozkładu</p>	<p>Kryterium definiujące:</p> <p>gospodarka leśna zakłada, że większość dojrzałego drzewostanu jest pozyskiwana, ale w sposób ograniczający negatywny wpływ na wartości przyrodnicze i społeczne</p>
<p>Dopuszczalne wyjątki:</p> <p>Mogą być stosowane na podstawie indywidualnej oceny, tylko tam gdzie to potrzebne; nie stanowią ogólnego przyzwolenia na wymienione działania</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bezpieczeństwo. We wszystkich lasach, ale po indywidualnej ocenie bezpośredniego ryzyka; • Kontrola lub zwalczanie gatunków obcych i inwazyjnych. We wszystkich lasach, po indywidualnej ocenie korzyści i strat przyrodniczych, w tym potrzeby zachowania bioróżnorodności; • Działania ochronne niezbędne dla zachowania przedmiotu ochrony. Gdy wynikają z celów form ochrony przyrody lub z planów ochrony przyrody • Zabezpieczenie potrzeb społeczności lokalnych w zakresie dostępności drewna (biomasy) dla indywidualnych celów 	<p>Dopuszczalne wyjątki:</p> <p>Jak w wyłączeniach z użytkowania.</p> <p>Przykładowe ograniczenia, które mogą być celowe dla wzmocnienia funkcji przyrodniczych lub społecznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozostawienie części dojrzałego drzewostanu do naturalnej śmierci drzew i ich rozkładu (zgodnie z kryterium definiującym). W tym „półrębnie” – pozostawianie istotnych fragmentów starodrzewów w rębniach złożonych (rezygnacja z końcowych cięć); 	<p>Dopuszczalne wyjątki:</p> <p>Jak w wyłączeniach z użytkowania.</p> <p>Przykładowe środki modyfikacji, możliwe do stosowania wzmocnienia funkcji przyrodniczych lub społecznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Modyfikacje rębni: preferowanie rębni o wysokim stopniu złożoności, z długim okresem odnowienia prowadzących do uzyskania lasów o zróżnicowanym składzie, strukturze pionowej i bardziej zbliżonych do naturalnych w danych warunkach - przy jednoczesnym minimalizowaniu konfliktów społecznych; • Podwyższanie indywidualnego wieku rębności poszczególnych drzewostanów; Przejście na rębnie złożone z długim okresem odnowienia będzie skutkować cięciami w podobnym czasie na znacznym obszarze, co ma wady przyrodnicze i negatywne konsekwencje społeczne. Dlatego też modyfikacje rębni powinny być stosowane razem ze spowalnianiem wymiany pokoleń drzewostanu; • Pozostawianie do naturalnego rozpadu fragmentów (np. kęp lub

<p>energetycznych. Wyłącznie w lasach społecznych niebędących jednocześnie obszarami o walorach przyrodniczych.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zagrożenie rozpadem danego drzewostanu. Tylko w niektórych lasach i tylko po indywidualnej ocenie, porównującej korzyści i straty przyrodnicze wynikające z rozwoju „szkodnika” z korzyściami i stratami powodowanymi przez jego zwalczanie. Wyjątek może dotyczyć tylko działań ratunkowych, a nie profilaktycznych, np. nie może być przyzwoleniem na usuwanie starych jodeł z jemiółą. Nie może to być prosta kontynuacja dotychczasowych praktyk ochrony lasu. <p><i>Pytanie operacyjne, które powinno być podstawą decyzji: „Czy to cięcie zrobiłbyś nie zabierając drewna?”. Zasada pozostawiania drewna na gruncie może być stosowana jako narzędzie motywujące do ścisłej interpretacji wyjątków</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dopuszczenie cięć tylko drzew poniżej określonego (ustalonego dla obszaru) progu wiekowego lub wymiarowego; • Maksymalne przetrzymywanie drzewostanów na pniu, do pojawienia się symptomów rozpadu⁴; • Cięcia ograniczone tylko do konkretnych gatunków, wynikające z lokalnych potrzeb/sytuacji, np. świerk; • Cięcia ograniczone tylko do konkretnych gatunków, wynikające z lokalnych potrzeb/sytuacji, np. <ul style="list-style-type: none"> - świerk; - sosna na siedliskach żyznych - jeżeli potrzeba przeciwdziałania pinetyzacji przeważa nad walorami biocenotycznymi i krajobrazowymi starych sosen • Utrzymywanie luźnego charakteru widnych drzewostanów liściastych, w których dominują drzewa o pokroju rozłożystym – drzewostany powypasowe, drzewostany o charakterze parkowym w pobliżu miast, siedliska owadów termofilnych (pachnica, jelonek, kozioróg); • Utrzymywanie widnych warunków w borach sosnowych (usuwanie podszytu, naruszanie wierzchniej warstwy gleby) celem stworzenia warunków do zachowania ciągłości drzewostanu i podokapowego odnowienia sosny. 	<p>alei) starodrzewia podczas cięć rębnych – we wszystkich rodzajach rębni. W razie potrzeby zwiększanie ich powierzchni powyżej zwyczajowych 5%;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wyłączanie z gospodarki leśnej pasm drzewostanu otulin przy wodach, mokradłach, w innych ekotonach; • Ograniczanie zrębów zupełnych, a przypadku koniecznego stosowania – wyłącznie o niewielkich powierzchniach; • Przy odnawianiu lasu maksymalne wykorzystanie naturalnego odnowienia; • Preferowanie punktowego przygotowania gleby; • Ograniczanie grodzień; • Minimalizowanie naruszeń powierzchni gleby przy zrywce i podwozie drewna; • Troska o możliwość powstawania oraz pozostawianie martwego drewna i drzew biocenotycznych (w szerokim rozumieniu); • Staranna troska o elementy krajobrazu: naturalne ciekły, źródła, wąwozy, dolinki, skały; elementy kulturowe itp. - pozostawianie tych elementów nienaruszonych wraz z otuliną drzewostanu; • Zarządzanie dynamicznym krajobrazem leśnym: zachowanie udziału starodrzewi i obszaru objętego cięciami podczas planowania gospodarki leśnej; <p>Specyficznie dla funkcji społecznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kształtowanie krajobrazu, np. punktowe cięcia odsłaniające osie widokowe; • Zmiana podejścia do kwestii projektowania i utrzymania infrastruktury komunikacyjnej / rekreacyjnej w odpowiedzi na potrzeby społeczne z wykorzystaniem materiałów przyjaznych środowisku;
--	--	--

⁴ Chodzi o faktycznie zachodzący rozpad drzewostanu, a nie o „stabilność drzewostanu w sensie urzędzeniowym”, tj. wzrastające z wiekiem prawdopodobieństwo jego rozpadu. Należy jednak brać pod uwagę, że procesy rozpadu ostatnio dynamizują się, co oznacza że przechodzenie z okresu względnej „trwałości” do nagłego rozpadu może być szybkie i wymagać szybkiej reakcji.

		<ul style="list-style-type: none"> • Hodowla drzewostanów o bogatym składzie gatunkowym możliwym w określonych warunkach siedliskowych; • Reakcja na sytuacje klęskowe, biorąca m.in pod uwagę jak najszybsze przywrócenie możliwości spełniania funkcji społecznych; <p>Specyficznie dla funkcji przyrodniczych⁵</p> <ul style="list-style-type: none"> • Działania poprawiające stan zachowania siedlisk w kierunku unaturalnienia; • Korekta składu gatunkowego drzewostanu w kierunku unaturalnienia. Hodowla drzewostanów o naturalnym składzie gatunkowym, z uwzględnieniem skutków zmian klimatu; • Skanalizowanie ruchu turystycznego; • Reakcja na sytuacje klęskowe, biorąca m.in pod uwagę opcję pozostawienia do naturalnej regeneracji).
--	--	---

UWAGI:

- Katalog działań należy traktować jako otwarty na dodawanie nowych elementów.
- W przypadku nagłych zagrożeń przedmiotu ochrony dopuszcza się stosowanie indywidualnych metod z uzasadnieniem i udokumentowaniem.
- Systemowe zmienienie regulacji prawnych dotyczących odpowiedzialności za bezpieczeństwo osób przebywających w lesie jest niezbędny w celu pełnego wprowadzenia wytycznych odnośnie lasów społecznych wokół aglomeracji. Aktualne regulacje prawne mogą uniemożliwić zastosowanie niektórych sposobów osiągania celów dla lasów społecznych.

⁵ Choć dokument dotyczy zarządzania w lasach społecznych, ta informacja może być istotna przy projektowaniu zasad zarządzania lasami społecznymi na obszarach o uznanych wartościach przyrodniczych, jeszcze przed ich wyznaczeniem.

3. Zasady gospodarowania na obszarach o szczególnych walorach społecznych

3.1. Planowanie zasad gospodarowania w odniesieniu do kryteriów wyznaczania lasów społecznych

W lasach wyznaczonych na podstawie kryteriów S1-S7 (przedstawionych w rozdz. I) należy zidentyfikować szczegółowe funkcje społeczne, jakie pełni dany las (w tym samym lesie może to być więcej niż jedna funkcja), jak również rozpoznać zastosowanie w tym lesie kryteriów przyrodniczych. Na tej podstawie należy zaplanować zasady gospodarowania w danym lesie, w sposób ramowo określony dalej.

Lp.	Nazwa kryterium	Funkcje społeczne, wymagające wzmocnienia (por. II.3.2)	Zasady gospodarowania (rozumiane jako minimalne wymagania)
S1	Lasy kluczowe dla tożsamości kulturowej lokalnych społeczności	Miejsce do rekreacji i turystyki (<i>funkcja 1</i>) Zachowanie tożsamości kulturowej (<i>funkcja 8</i>) Tradycyjny krajobraz leśny jako walor kulturowy (<i>funkcja 2</i>)	Modyfikacje, ograniczenia lub wyłączenia służące wzmocnieniu odpowiednich funkcji społecznych (<i>por. dalej ramowe kierunki wzmocniania funkcji społecznych, II.3.2, funkcja 1, 8, a w szczególnych przypadkach funkcja 2</i>) – do indywidualnego określenia, w tym z uwzględnieniem potrzeb zainteresowanej społeczności zgłaszanych w ramach konsultacji społecznych oraz nakładających się potrzeb ochrony walorów przyrodniczych. Ewentualnymi konfliktami między potrzebami społecznymi a potrzebami ochrony walorów przyrodniczych należy zarządzać zgodnie z rozdz. II.4.
S2	Lasy intensywnie użytkowane rekreacyjnie lub turystycznie.	Miejsce do rekreacji i turystyki (<i>funkcja 1</i>) Naturalny charakter postrzeganego krajobrazu (<i>funkcja 7</i>)	Modyfikacje, ograniczenia lub wyłączenia służące wzmocnieniu odpowiednich funkcji społecznych (<i>por. dalej ramowe kierunki wzmocniania funkcji społecznych, II.3.2, funkcja 1, 7, a w szczególnych przypadkach funkcja 2</i>) – do indywidualnego określenia, w tym z uwzględnieniem potrzeb zainteresowanej społeczności

		Tradycyjny krajobraz leśny jako walor kulturowy (<i>funkcja 2</i>)	<p>zgłaszanych w ramach konsultacji społecznych oraz nakładających się potrzeb ochrony walorów przyrodniczych.</p> <p>Ewentualnymi konfliktami między potrzebami społecznymi a potrzebami ochrony walorów przyrodniczych należy zarządzać zgodnie z rozdz. II.4.</p>
S3	Tereny leśne w sąsiedztwie ośrodków wypoczynkowych, hoteli, sanatoriów (spa), campingów	<p>Miejsce do rekreacji i turystyki (<i>funkcja 1</i>)</p> <p>Naturalny charakter postrzeganego krajobrazu (<i>funkcja 7</i>)</p>	<p>Modyfikacje, ograniczenia lub wyłączenia służące wzmocnieniu odpowiednich funkcji społecznych (<i>por. dalej ramowe kierunki wzmacniania funkcji społecznych, II.3.2, funkcja 1, 7</i>) – do indywidualnego określenia, w tym z uwzględnieniem potrzeb zainteresowanej społeczności zgłaszanych w ramach konsultacji społecznych oraz nakładających się potrzeb ochrony walorów przyrodniczych.</p> <p>Ewentualnymi konfliktami między potrzebami społecznymi a potrzebami ochrony walorów przyrodniczych należy zarządzać zgodnie z rozdz. II.4.</p>
S4	Lasy położone w sąsiedztwie zwartej zabudowy, w szczególności wokół dużych ośrodków miejskich	<p>Miejsce do rekreacji i turystyki (<i>funkcja 1</i>)</p> <p>Naturalny charakter postrzeganego krajobrazu (<i>funkcja 7</i>)</p>	<p>Modyfikacje, ograniczenia lub wyłączenia służące wzmocnieniu odpowiednich funkcji społecznych (<i>por. dalej ramowe kierunki wzmacniania funkcji społecznych, II.3.2, funkcja 1, 7</i>) – do indywidualnego określenia, w tym z uwzględnieniem potrzeb zainteresowanej społeczności zgłaszanych w ramach konsultacji społecznych oraz nakładających się potrzeb ochrony walorów przyrodniczych.</p> <p>Ewentualnymi konfliktami między potrzebami społecznymi a potrzebami ochrony walorów przyrodniczych należy zarządzać zgodnie z rozdz. II.4.</p>
S5	Lasy uzdrowiskowe lub użytkowane w celach zdrowotnych	<p>Miejsce do rekreacji i turystyki (<i>funkcja 1</i>)</p> <p>Zachowanie warunków mikroklimatycznych (<i>funkcja 3</i>)</p> <p>Naturalny charakter postrzeganego krajobrazu (<i>funkcja 7</i>)</p>	<p>Modyfikacje, ograniczenia lub wyłączenia służące wzmocnieniu odpowiednich funkcji społecznych (<i>por. dalej ramowe kierunki wzmacniania funkcji społecznych, II.3.2, funkcja 1, 3, 7</i>) – do indywidualnego określenia, w tym z uwzględnieniem potrzeb zainteresowanej społeczności zgłaszanych w ramach konsultacji społecznych oraz nakładających się potrzeb ochrony walorów przyrodniczych.</p>

			Ewentualnymi konfliktami między potrzebami społecznymi a potrzebami ochrony walorów przyrodniczych należy zarządzać zgodnie z rozdz. II.4.
S6	Obszary cenne z punktu widzenia usług ekosystemów dla lokalnej społeczności	Zachowanie warunków mikroklimatycznych (<i>funkcja 3</i>) Funkcja wodochronna, retencyjna i przeciwpowodziowa (<i>funkcja 4</i>) Ochrona przed hałasem (<i>funkcja 5</i>) Ochrona przed zanieczyszczeniami (<i>funkcja 6</i>) Naturalny charakter postrzeganego krajobrazu (<i>funkcja 7</i>)	Modyfikacje, ograniczenia lub wyłączenia służące wzmocnieniu odpowiednich funkcji społecznych (<i>por. dalej ramowe kierunki wzmocniania funkcji społecznych, II.3.2, funkcja 3, 4, 5, 6, 7</i>) – do indywidualnego określenia, w tym z uwzględnieniem potrzeb zainteresowanej społeczności zgłaszanych w ramach konsultacji społecznych oraz nakładających się potrzeb ochrony walorów przyrodniczych. Ewentualnymi konfliktami między potrzebami społecznymi a potrzebami ochrony walorów przyrodniczych należy zarządzać zgodnie z rozdz. II.4.
S7	Obszary istotne dla zaopatrzenia w wodę lokalną społeczność	Funkcja wodochronna, retencyjna i przeciwpowodziowa (<i>funkcja 4</i>)	Modyfikacje, ograniczenia lub wyłączenia służące wzmocnieniu odpowiednich funkcji społecznych (<i>por. dalej ramowe kierunki wzmocniania funkcji społecznych, II.3.2, funkcja 4</i>) – do indywidualnego określenia, w tym z uwzględnieniem potrzeb zainteresowanej społeczności zgłaszanych w ramach konsultacji społecznych oraz nakładających się potrzeb ochrony walorów przyrodniczych. Ewentualnymi konfliktami między potrzebami społecznymi a potrzebami ochrony walorów przyrodniczych należy zarządzać zgodnie z rozdz. II.4.

3.2. Ramowe kierunki wzmocniania funkcji społecznych

Tabela określa rekomendowane środki wzmocniania społecznych funkcji lasu, wskazanych w rozdz. II.3.1 i powiązanych z kryteriami wyznaczania lasów społecznych (rozdz. I). Wymienione tu środki powinny zawsze zostać rozważone w planowaniu gospodarki leśnej, a ostateczny wybór

środków oraz ewentualnych parametrów ich wdrożenia (np. udział drzewostanów wyłączonych, progi wiekowe i wymiarowe ochrony drzew, stopień podwyższenia procentu pozostawiania drzewostanu do naturalnego rozpadu) należy projektować indywidualnie, uwzględniając także nakładające się potrzeby ochrony walorów przyrodniczych (por. rozdz. II.4), a także potrzeby zainteresowanej społeczności zgłaszane w ramach prac zespołów dla lasów aglomeracyjnych.

Jeżeli w tym samym lesie zidentyfikowano więcej niż jedną funkcję wymagającą wzmocnienia, lub jeżeli zidentyfikowane funkcje społeczne nakładają się z potrzebami ochrony walorów przyrodniczych, to należy w zasadzie przyjąć sumę potrzebnych środków, a w poszczególnych miejscach - środki dalej idące. W szczególności, funkcje społeczne nie mogą być przesłanką przeciwko potrzebnym środkom ochrony wartości przyrodniczych, np. przeciwko potrzebnym w tym celu włączeniom lub ograniczeniom. Skuteczna ochrona wartości przyrodniczych będzie zwykle sprzyjać wzmocnieniu funkcji społecznych. W szczególnych przypadkach należy zastosować rekomendacje dot. rozwiązywania konfliktów między funkcjami społecznymi a ochroną walorów przyrodniczych, określone w rozdz. II.4.

Lp.	Funkcja społeczna	Spoleczne cele, które należy osiągnąć (w zakresie zagospodarowania lasu)	Sposoby realizacji
1.	Miejsce do rekreacji i turystyki Dotyczy różnych form rekreacji i turystyki, zarówno tych skoncentrowanych na przyrodzie (np. obserwowanie przyrody) jak i tych, dla których przyroda jest tylko tłem (np. spacer, sport). „Intensywność” użytkowania rekreacyjnego lub turystycznego może mieć wymiar ilościowy (liczba ludzi) lub jakościowy	Dla wszystkich form rekreacji i turystyki duże znaczenie na jakość środowiska przyrodniczego, w którym się ona dobywa. Nawet jeśli ludzie nie korzystają z przyrody bezpośrednio (np. świadomie ją obserwując, poznając) to kształtowane przez przyrodę środowisko (wizualne, dźwiękowe itp.) wpływa na wrażenia ludzi. Dlatego także cechy odnoszące się do stanu przyrody leśnej są ważne w tych obszarach.	MODYFIKACJE <ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie dynamicznym krajobrazem leśnym: zachowanie udziału starodrzewu i obszaru objętego cięciami podczas planowania gospodarki leśnej; • Podwyższanie indywidualnego wieku rębności poszczególnych drzewostanów, o ile drzewostan wciąż dobrze pełni funkcje społeczne; spowalnianie wymiany pokoleń drzewostanu; • Pozostawianie do naturalnego rozpadu fragmentów (np. kęp lub alei) starodrzewia podczas cięć rębnych – we wszystkich rodzajach rębni. W razie potrzeby zwiększanie ich powierzchni powyżej zwyczajowych 5%. • Wyłączanie z gospodarki leśnej pasm drzewostanu otulin przy wodach, mokradłach, w innych ekotonach; • Staranna troska o elementy krajobrazu: naturalne ciek, źródła, wąwozy, dolinki, skały; elementy kulturowe itp., pozostawianie tych elementów nienaruszonych wraz z otuliną drzewostanu

	<p>(unikatowe możliwości aktywności).</p> <p>Funkcja istotna np. w lasach wyznaczonych z kryteriów: S1, S2, S3, S4, S5, S6</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ciągłość przestrzenna i czasowa leśnej pokrywy terenu; • „Las spokojny” - brak wizualnego wrażenia „masowych cięć”; • „Wrażenie dzikości: – przynajmniej niektóre fragmenty lasu mają naturalny wygląd; • Wysoki udział dojrzałych/ starych drzewostanów; • Dostępność dróg, ścieżek leśnych, poprzez szybką naprawę zniszczeń; • Różnorodność wizualna (zróżnicowanie wiekowe, gatunkowe, przestrzenne); • Nasycenie krajobrazu leśnego drzewami okazałymi, biocenotycznymi; • Bogactwo przyrody (postrzeganej wizualnie, ale także np. bogactwo naturalnych dźwięków, zapachów) – wymaga dobrego stanu bioróżnorodności jako całości; 	<ul style="list-style-type: none"> • Modyfikacje rębni: unikanie cięć zupełnych (zwłaszcza na dużych powierzchniach), preferowanie cięć przerębowych. Np. gospodarowanie bez cięć zupełnych > 0,5 ha; a tam, gdzie to możliwe – rębnią przerębową Va lub Vb; • Ograniczanie zrębów zupełnych, a w razie konieczności stosowania – na niewielkiej powierzchni; • Troska o możliwość powstawania oraz pozostawianie martwego drewna i drzew biocenotycznych (w szerokim rozumieniu); • Staranna troska o elementy krajobrazu: naturalne ciekły, źródła, wąwozy, dolinki, skały; elementy kulturowe itp. - pozostawianie tych elementów nienaruszonych wraz z otuliną drzewostanu. • Minimalizowanie naruszeń powierzchni gleby przy zrywce i podwozie drewna; • Przy odnawianiu lasu maksymalne wykorzystanie naturalnego odnowienia; • Preferowanie punktowego przygotowania gleby; • Ograniczanie grodzień. <p>OGRANICZENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dopuszczenie cięć tylko drzew poniżej określonego (ustalonego dla obszaru) progu wiekowego lub wymiarowego; • Maksymalne przetrzymywanie drzewostanów na pniu, do pojawienia się symptomów rozpadu, o ile drzewostan wciąż dobrze pełni funkcje społeczne; spowalnianie wymiany pokoleń drzewostanu; • Pozostawienie części dojrzałego drzewostanu do naturalnej śmierci drzew i ich rozkładu (zgodnie z kryterium definiującym); • Cięcia ograniczone tylko do konkretnych gatunków, wynikające z lokalnych potrzeb/sytuacji, np. świerk; <p>WYŁĄCZENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sieć drzewostanów wyłączonych z użytkowania, z fizjonomią „lasu o naturalnym wyglądzie”, stanowiących ostoję niektórych elementów różnorodności biologicznej. Może pokrywać się z lasami wyłączanymi na podstawie kryteriów przyrodniczych lub być specjalnie budowana/rozbudowana.
2.	<p>Tradycyjny krajobraz leśny jako walor kulturowy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dostępność dróg, ścieżek leśnych, poprzez szybką naprawę zniszczeń; • Bioróżnorodność przynajmniej na przeciętnym poziomie. 	<p>MODYFIKACJE</p>

	<p>Las jest nośnikiem walorów kulturowych, w tym związanych z tradycją gospodarki leśnej, jest miejscem zainteresowania jako walor kulturowy, co prowadzi do realizacji w nim turystyki i rekreacji korzystającej z tych walorów. „Intensywność” użytkowania rekreacyjnego lub turystycznego może mieć wymiar jakościowy, a nie tylko ilościowy.</p> <p>Tylko wyjątkowe zastosowanie, jednak niekiedy funkcja może być istotna np. w lasach wyznaczonych z kryteriów: S1, S2.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tradycyjny krajobraz leśny – w tym, w niektórych lasach, tradycyjna sekwencja starodrzewi – zrębów – upraw – drągowin; 	<ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie dynamicznym krajobrazem leśnym: zachowanie udziału starodrzewi i obszaru objętego cięciami podczas planowania gospodarki leśnej; • Troska o możliwość powstawania oraz pozostawianie martwego drewna i drzew biocenotycznych (w szerokim rozumieniu), drzew owocowych; • Pozostawianie do naturalnego rozpadu fragmentów starodrzewia podczas cięć rębnych – we wszystkich rodzajach rębni; • Wyłączanie z gospodarki leśnej pasm drzewostanu otulin przy wodach, mokradłach, w innych ekotonach; • Staranna troska o elementy krajobrazu: naturalne ciekły, źródła, wąwozy, dolinki, skały; elementy kulturowe itp., pozostawianie tych elementów nienaruszonych wraz z otuliną drzewostanu. • Kontynuacja tradycyjnych form gospodarki, ale zarządzanie dynamicznym krajobrazem leśnym: zachowanie udziału starodrzewi i obszaru objętego cięciami podczas planowania gospodarki leśnej; • Ograniczanie grodzień.
3.	<p>Zachowanie warunków mikroklimatycznych</p> <p>Funkcja istotna np. w lasach wyznaczonych z kryterium S5, może być istotna także w lasach wyznaczonych z kryterium S6.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ciągłość przestrzenna i czasowa leśnej pokrywy terenu; • Zachowanie udziału dojrzałych/ starych drzewostanów; • Zróżnicowana struktura pionowa; 	<p>MODYFIKACJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie dynamicznym krajobrazem leśnym: zachowanie udziału starodrzewi i obszaru objętego cięciami podczas planowania gospodarki leśnej; • Podwyższanie indywidualnego wieku rębności poszczególnych drzewostanów, o ile drzewostan wciąż dobrze pełni funkcje społeczne; spowalnianie wymiany pokoleń drzewostanu • Modyfikacje rębni: unikanie cięć zupełnych, preferowanie cięć przerębowych; • Korekta składu gatunkowego drzewostanu w kierunku unaturalnienia. Hodowla drzewostanów o naturalnym składzie gatunkowym, z uwzględnieniem skutków zmian klimatu; • Hodowla drzewostanów o bogatym składzie gatunkowym możliwym w określonych warunkach siedliskowych;

			<ul style="list-style-type: none"> • W razie potrzeby i możliwości składy gatunkowe dostosowane do potrzeby odpowiednich fitoncydów; • Wyłączanie z gospodarki leśnej pasm drzewostanu otulin przy wodach, mokradłach, w innych ekotonach; <p>OGRANICZENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalne przetrzymywanie drzewostanów na pniu, do pojawienia się symptomów rozpadu, o ile drzewostan wciąż dobrze pełni funkcje społeczne; spowalnianie wymiany pokoleń drzewostanu; <p>WYŁĄCZENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sieć drzewostanów wyłączonych z użytkowania, z fizjonomią „lasu o naturalnym wyglądzie”, stanowiących ostoję niektórych elementów różnorodności biologicznej. Może pokrywać się z lasami wyłączanymi na podstawie kryteriów przyrodniczych lub być specjalnie budowana/rozbudowana.
4.	<p>Funkcja wodochronna, retencyjna i przeciwpowodziowa</p> <p>Funkcja istotna np. w lasach wyznaczonych z kryterium S7; może być istotna także w lasach wyznaczonych z kryterium S6.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ciągłość przestrzenna i czasowa leśnej pokrywy terenu; • Zróżnicowana struktura pionowa; • Zachowanie udziału dojrzałych/ starych drzewostanów; • Maksymalizacja retencji glebowej; • Ograniczanie erozji i spływu powierzchniowego na zboczach; 	<p>MODYFIKACJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie dynamicznym krajobrazem leśnym: zachowanie udziału starodrzewi i obszaru objętego cięciami podczas planowania gospodarki leśnej; • Podwyższanie indywidualnego wieku rębności poszczególnych drzewostanów, o ile drzewostan wciąż dobrze pełni funkcje społeczne; spowalnianie wymiany pokoleń drzewostanu; • Modyfikacje rębni: unikanie cięć zupełnych, preferowanie cięć przerębowych. Np. gospodarowanie bez cięć zupełnych > 0,5 ha; a tam, gdzie możliwe – rębnią przerębową Va lub Vb. • Korekta składu gatunkowego drzewostanu w kierunku unaturalnienia. Hodowla drzewostanów o naturalnym składzie gatunkowym, z uwzględnieniem skutków zmian klimatu; • Hodowla drzewostanów o bogatym składzie gatunkowym możliwym w określonych warunkach siedliskowych; • Przy odnawianiu lasu maksymalne wykorzystanie naturalnego odnowienia; • Troska o możliwość powstawania oraz pozostawianie martwego drewna – szczególnie leżącego; • Wyłączanie z gospodarki leśnej pasm drzewostanu otulin przy wodach, mokradłach, w innych ekotonach; • Preferowanie punktowego przygotowania gleby; • Minimalizowanie naruszeń powierzchni gleby przy zrywce i podwozie drewna;

			<ul style="list-style-type: none"> • Reakcja na sytuacje klęskowe, biorąca m.in pod uwagę opcję pozostawienia do naturalnej regeneracji). <p>OGRANICZENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalne przetrzymywanie drzewostanów na pniu, do pojawienia się symptomów rozpadu, o ile drzewostan wciąż dobrze pełni funkcje społeczne; spowalnianie wymiany pokoleń drzewostanu; • Pozostawienie części dojrzałego drzewostanu do naturalnej śmierci drzew i ich rozkładu (zgodnie z kryterium definiującym); • Cięcia ograniczone tylko do konkretnych gatunków, wynikające z lokalnych potrzeb/sytuacji, np. świerk; <p>WYŁĄCZENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ewentualne całkowite wyłączenie z użytkowania wybranych fragmentów lasu o dominującej funkcji wodochronnej, np. sieć drzewostanów na zboczach, przy wodach.
5.	<p>Ochrona przed hałasem</p> <p>Funkcja może być istotna np. w lasach wyznaczonych z kryterium S6.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ciągłość przestrzenna i czasowa leśnej pokrywy terenu; • Zachowanie udziału dojrzałych/ starych drzewostanów; • Zróżnicowana struktura pionowa; 	<p>MODYFIKACJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie dynamicznym krajobrazem leśnym: zachowanie udziału starodrzewi i obszaru objętego cięciami podczas planowania gospodarki leśnej; • Podwyższanie indywidualnego wieku rębności poszczególnych drzewostanów, o ile drzewostan wciąż dobrze pełni funkcje społeczne; spowalnianie wymiany pokoleń drzewostanu; • Modyfikacje rębni: unikanie cięć zupełnych, preferowanie cięć przerębowych; • Korekta składu gatunkowego drzewostanu w kierunku unaturalnienia. Hodowla drzewostanów o naturalnym składzie gatunkowym, z uwzględnieniem skutków zmian klimatu; • Hodowla drzewostanów o bogatym składzie gatunkowym możliwym w określonych warunkach siedliskowych; • Wyłączanie z gospodarki leśnej pasm drzewostanu otulin przy wodach, mokradłach, w innych ekotonach; <p>OGRANICZENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalne przetrzymywanie drzewostanów na pniu, do pojawienia się symptomów rozpadu, o ile drzewostan wciąż dobrze pełni funkcje społeczne; spowalnianie wymiany pokoleń drzewostanu;

6.	<p>Ochrona przed zanieczyszczeniami</p> <p>Funkcja może być istotna np. w lasach wyznaczonych z kryterium S6.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ciągłość przestrzenna i czasowa leśnej pokrywy terenu; • Zachowanie udziału dojrzałych/ starych drzewostanów; • Zachowanie „szczelności” drzewostanu tj. zwartej struktury; 	<p>MODYFIKACJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie dynamicznym krajobrazem leśnym: zachowanie udziału starodrzewi i obszaru objętego cięciami podczas planowania gospodarki leśnej; • Modyfikacje rębni: unikanie cięć zupełnych, preferowanie cięć przerębowych; • Korekta składu gatunkowego drzewostanu w kierunku unaturalnienia przy doborze gatunków odpornych na zanieczyszczenia. Hodowla drzewostanów o naturalnym składzie gatunkowym, z uwzględnieniem skutków zmian klimatu; • Wprowadzanie drugich pięter podszytów i podrostów; • Hodowla drzewostanów o bogatym składzie gatunkowym możliwym w określonych warunkach siedliskowych. <p>OGRANICZENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalne przetrzymywanie drzewostanów na pniu, do pojawienia się symptomów rozpadu, o ile drzewostan wciąż dobrze pełni funkcje społeczne; spowalnianie wymiany pokoleń drzewostanu;
7.	<p>Naturalny charakter postrzeganego krajobrazu</p> <p>Funkcja istotna np. w lasach wyznaczonych z kryteriów: S6, S5, S4, S3, S2.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • „Las spokojny” - brak wizualnego wrażenia „masowych cięć”; • Wysoki udział dojrzałych/ starych drzewostanów; • Nasycenie krajobrazu leśnego drzewami okazałymi, biocenotycznymi; • Bioróżnorodność (ważne są aspekty multisensoryczne, ale wymaga to zachowania dobrego stanu bioróżnorodności jako całości); • Wnętrza krajobrazowe o naturalnym wyglądzie • Kontrasty las / woda 	<p>MODYFIKACJE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wyłączanie z gospodarki leśnej pasm drzewostanu otulin przy wodach, mokradłach, w innych ekotonach; • Kształtowanie krajobrazu, np. punktowe cięcia odsłaniające osie widokowe; • Modyfikacje rębni: preferowanie rębni o wysokim stopniu złożoności, z długim okresem odnowienia prowadzących do uzyskania lasów o zróżnicowanym składzie, strukturze pionowej i bardziej zbliżonych do naturalnych w danych warunkach – przy jednoczesnym minimalizowaniu konfliktów społecznych; • Zarządzanie dynamicznym krajobrazem leśnym: zachowanie udziału starodrzewi i obszaru objętego cięciami podczas planowania gospodarki leśnej; • Podwyższanie indywidualnego wieku rębności poszczególnych drzewostanów, spowalnianie wymiany pokoleń drzewostanu; • Pozostawianie do naturalnego rozpadu kęp starodrzewia podczas cięć rębnych – we wszystkich rodzajach rębni. W razie potrzeby zwiększanie ich powierzchni powyżej zwyczajowych 5%. • Przy odnawianiu lasu maksymalne wykorzystanie naturalnego odnowienia;

			<ul style="list-style-type: none"> • Minimalizowanie naruszeń powierzchni gleby przy zrywce i podwozie drewna; • Troska o możliwość powstawania oraz pozostawianie martwego drewna i drzew biocenotycznych (w szerokim rozumieniu); • Hodowla drzewostanów o bogatym składzie gatunkowym możliwym w określonych warunkach siedliskowych. • Staranna troska o elementy krajobrazu: naturalne ciekі, źródła, wąwozy, dolinki, skały; elementy kulturowe itp., pozostawianie tych elementów nienaruszonych wraz z otuliną drzewostanu; • Ograniczanie grodzień. <p>OGRANICZENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dopuszczenie cięć tylko drzew poniżej określonego (ustalonego dla obszaru) progu wiekowego lub wymiarowego; • Maksymalne przetrzymywanie drzewostanów na pniu, do pojawienia się symptomów rozpadu; spowalnianie wymiany pokoleń drzewostanu; • Pozostawienie części dojrzałego drzewostanu do naturalnej śmierci drzew i ich rozkładu (zgodnie z kryterium definiującym). • Cięcia ograniczone tylko do konkretnych gatunków, wynikające z lokalnych potrzeb/sytuacji, np. świerk. <p>WYŁĄCZENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sieć drzewostanów wyłączonych z użytkowania, z fizjonomią „lasu o naturalnym wyglądzie”, stanowiących ostoję niektórych elementów różnorodności biologicznej. Może pokrywać się z lasami wyłączanymi na podstawie kryteriów przyrodniczych lub być specjalnie budowana/rozbudowana.
8.	<p>Zachowanie tożsamości kulturowej</p> <p>Funkcja istotna np. w lasach wyznaczonych z kryterium S1.</p>	<p>To lokalna społeczność powinna najpierw określić, jakie cechy lasu są kluczowe dla jej tożsamości kulturowej. Następnie leśnik powinien pomóc zaprojektować taką gospodarkę, która te cechy wzmacnia i zachowuje.</p>	<p>Pełen katalog MODYFIKACJI, OGRANICZEŃ I WYŁĄCZEŃ, zależnie od wskazanych elementów tożsamości.</p> <p>Tj. niekiedy lokalna tożsamość wymaga nieużytkowania lasu; jednak niekiedy przeciwnie - może wymagać zachowania leśnego krajobrazu kulturowego (por wyżej, poz. 3). Niekiedy wystarczą modyfikacje, ale niekiedy mogą być potrzebne ograniczenia. Na pewno współczesne leśnictwo dysponuje szeroką paletą środków kształtujących las, znacznie</p>

			szerszą niż działania opisane w polskich Zasadach Hodowli Lasu. Można podglądać przykłady z innych krajów, np. niemieckie lasy pamięci (cmentarne), model lubecki i zbliżony do niego model lasów Hümmele.
--	--	--	--

4. Ewentualne konflikty między funkcją społeczną a wartościami przyrodniczymi, w przypadku nakładania się w tym samym lesie

Co do zasady, ochrona wartości przyrodniczych lasu⁶ sprzyja ochronie wszystkich jego funkcji społecznych. Zachowanie dobrego stanu przyrody leśnej, czemu służą środki ochrony wartości przyrodniczych, jest w szczególności warunkiem zachowania takich funkcji, jak naturalność i atrakcyjność krajobrazu leśnego, oraz jego atrakcyjność (przydatność) dla turystyki i rekreacji. Dlatego także w lasach społecznych należy co do zasady wdrożyć także wszystkie kryteria i środki ochrony lasów cennych przyrodniczo. Tj., jeżeli w tym samym lesie zidentyfikowane funkcje społeczne nakładają się z potrzebami ochrony walorów przyrodniczych (lub na tym samym obszarze realizowane są jednocześnie różne funkcje społeczne), to należy w zasadzie przyjąć sumę potrzebnych środków, a w poszczególnych miejscach - środki dalej idące.

Ewentualne konflikty w przypadkach szczególnych rekomenduje się rozwiązywać za pomocą środków dodatkowych, tj. w następujący sposób:

Lp.	Konflikt	Kierunki rozwiązywania
1.	Niektóre elementy cenne przyrodniczo (drzewa biocenotyczne, martwe drzewa stojące) mogą stwarzać podwyższone ryzyko dla ludzi, trudno akceptowalne w miejscach liczniej uczęszczanych.	<ul style="list-style-type: none"> • Do czasu wprowadzenia zmian w prawie ograniczających odpowiedzialność nadleśniczego za wypadki spowodowane naturalnymi zjawiskami prowadzenie działań zabezpieczających wg indywidualnej oceny zarządzającego terenem (nadleśniczego). • Indywidualna ocena ryzyka w każdym przypadku: ważenie ryzyka i wartości biocenotycznej; • Informowanie o ryzyku;

⁶ Nieujęta w niniejszym dokumencie. Informacja o tym w jaki sposób rozstrzygane będą w przyszłości konflikty między funkcją społeczną a przyrodniczą może być istotna dla uczestników zespołów ds. wyznaczania ważnych społecznie lasów aglomeracyjnych.

		<ul style="list-style-type: none"> • Rozwiązania ograniczające ryzyko, ale zachowujące, przynajmniej częściowo, wartość biocenotyczną (np. pozostawianie ostańców; ograniczanie się do interwencji z zakresu chirurgii drzew, pozostawianie obalonych drzew)
2.	Nadmierny ruch turystyczny może zagrażać niektórym wartościom przyrodniczym (zwykle potrzeby przyrodnicze powinny mieć priorytet)	<ul style="list-style-type: none"> • Miękka kanalizacja ruchu (dogodne ścieżki i przejścia omijające miejsca wrażliwe; utrudnianie dostępu do miejsc wrażliwych). • Twarda regulacja ruchu (strefy z zakazem wstępu w miejscach wrażliwych). • Monitoring ruchu w miejscach szczególnie zagrożonych

III. Zasady partycypacji społecznych dla lasów aglomeracyjnych

Wyznaczanie społecznych lasów aglomeracyjnych jest pilotażowym i szczególnym procesem, który zostanie przeprowadzony zgodnie z klasycznymi „7 zasadami konsultacji społecznych⁷”, wg odrębnych zasad, ujętych w formie Regulaminu, który stanowi załącznik do niniejszego dokumentu. W ostatecznym dokumencie Wytycznych i Rekomendacji wypracowanym w trakcie Ogólnopolskiej Narady o Lasach „7 zasad konsultacji” zostanie uszczegółowione, uściślając i zapewniając ich przestrzeganie w konsultacjach związanych z gospodarką leśną.

1. DOBRA WIARA.

Konsultacje prowadzone są w duchu dialogu obywatelskiego. Strony słuchają się nawzajem, wykazując wolę zrozumienia odmiennych racji.

2. POWSZECHNOŚĆ

Każdy zainteresowany tematem powinien móc dowiedzieć się o konsultacjach i wyrazić w nich swój pogląd.

3. PRZEJRZYSTOŚĆ

Informacje o celu, regułach, przebiegu i wyniku konsultacji muszą być powszechnie dostępne. Jasne musi być, kto reprezentuje jaki pogląd.

4. RESPONSYWNOŚĆ

Każdemu, kto zgłosi opinię, należy się merytoryczna odpowiedź w rozsądnym terminie, co nie wyklucza odpowiedzi zbiorczych.

5. KOORDYNACJA

Konsultacje powinny mieć gospodarza odpowiedzialnego za konsultacje, tak politycznie, jak i organizacyjnie. Powinny one być odpowiednio umocowane w strukturze administracji.

⁷ Dokument przyjęty w 2011 przez Ministerstwo Administracji, podobne dokumenty funkcjonują w wielu państwach europejskich.

6. PRZEWIDYWALNOŚĆ

Konsultacje powinny być prowadzone od początku procesu legislacyjnego. Powinny być prowadzone w zaplanowany sposób i w oparciu o czytelne reguły.

7. POSZANOWANIE INTERESU OGÓLNEGO

Choć poszczególni uczestnicy konsultacji mają prawo przedstawiać swój partykularny interes, to ostateczne decyzje podejmowane w wyniku przeprowadzonych konsultacji powinny reprezentować interes publiczny i dobro ogólne.